

PLANIRANJE I PROGRAMIRANJE U OBRAZOVANJU - DEFINISANJE OSNOVNIH POJMOVA

- Geneza pojmova : kurikulum i vaspitno – obrazovni program
- Savremeno shvatanje kurikuluma / programa
- Šta je predškolski program?
- Programiranje i planiranje vaspitnog rada

Geneza pojmov : kurikulum i vaspitno – obrazovni program

- izvorno značenje termina kurikulum potiče iz latinskog jezika
- *Curriculum* → *staza za trčanje, trkalište* → složenica je nastala od pojmova kojima se označava : trčanje, trka, krug sugerišući:
 - a) *usmerenost pravca kretanja*
 - b) *utvrđenost cilja*
 - c) *određenost mesta*
- predstavlja *kurs ili plan učenja*
- u obrazovni i vaspitni proces uvodi se preciziranjem sadržaja koji se u određenom vremenu i određenim redosledom prenose učenicima

Istorijski kontekst

- srednji vek : curriculum (artibus)=izvestan redosled učenja(obrazovnih) sadržaja po godištima
→anglosaksonsko govorno područje
- Evropa, 16. i 17. vek (Ratke, Komenski) zamenjen je grčkim terminom “program” → cilj, svrha, zamisao, namera, nacrt → *“raspored po kome će se nešto raditi”*
- u kontekstu školskog sistema pojam program povezuje se sa organizovanjem vasp.obraz.rada → *dokument kojim se određuje šta se i zašto uči, a zatim kako i čime*

- Sredinom 20.veka u Nemačkoj “kurikularni pokret” → ukazano na jasnu potrebu razlikovanja pojma kurikulum od tradicionalno shvaćenog nastavnog programa
- Predlozi :
 - ✓ da se neodređene formulacije zamene jasnim nastavnim zadacima
 - ✓ da zadaci vode ka ostvarivanju ciljeva učenja
 - ✓ redosled ciljeva striktno postavljen (taksonomija)
 - ✓ podaci o načinima za njihovu realizaciju
 - ✓ kontrola (povr.inf.) o rezultatu učenja

- sredinom 70-tih godina prošlog veka ističu se novi strukturni elementi u vidu *ciljeva, sistematizacije i obavezne kontrole*
- Osnovne komponente kurikuluma (Internacionalna Enciklopedija obrazovanja, 1985):
 - OKVIRNE PRETPOSTAVKE O ONIMA KOJI UČE I DRUŠTVU
 - CILJEVI I ZADACI
 - ODABRANI SADRŽAJI, TEME, SEKVENCE ILI OBLASTI
 - NAČINI PRENOŠENJA ZNANJA I METODIČKE ODLIKE OKRUŽENJA ZA UČENJE
 - EVALUACIJA

➤ vrsta tehničkog plana za dostizanje unapred određenih i merljivih ciljeva čije su ključne komponente:

- Teorijske osnove (pedagoške, psihološke, filozofske) → plan i program izbor i redosled sadržaja, ponuda određenih udžbenika i različitih materijala (kurikulumski paket)
- Potrebni uslovi za planiranje, izvođenje i evaluiranje rezultata (prema Miljak, 1996)

Savremeno shvatanje kurikuluma / programa

- pojam “SAVREMENI “→kraj 80-tih i početak 90 –tih godina 20.veka→redefinisana kriza obrazovanja→ zahtev za inoviranjem programa
- UNESCO, OECD,Savet Evrope : utvrđivanje neophodnih znanja ostvaruje se kurikulumom kao koherentnom artikulacijom namera i ciljeva, sadržaja i metoda nastave i učenja i osnova za ocenjivanje i evaluaciju
- Svetska deklaracija obrazovanja za sve (Tajland, 1990; Dakarski okvir, 2002)
- kurikulum postaje jedno od najvažnijih sredstava za obezbeđivanje kvalitetnog i ravnopravnog obrazovanja za sve

- Reformisanje obrazovnih sistema zemalja Zapadnog sveta (Evropska unija, SAD, Kanada, Australija, Novi Zeland) → poč. novog milenijuma zemlje Dalekog Istoka (Japan, Koreja, Singapur, Hong Kong)
- *program / kurikulum* nije samo dokument i smernica → *sveukupno iskustvo koje dete / učenik stiče pod rukovodstvom obrazovne institucije*
- Akcenat se pomera sa *teorijskog modelovanja na plan prakse i konteksta*
- ne donosi se strogo određen i završen već se gradi i razvija *zajedničkom akcijom praktičara*
- prevode se vaspitno-obrazovne koncepcije, osnovne ideje i načela *u vaspitnu praksu*
- na osnovu ispitivanja i proveravanja u praksi dalje se *dograđuje i usavršava kurikulum*

➤ svaki kurikulum (implicitno ili eksplicitno)
sadrži komponente :

✓ Ciljevi

✓ Sadržaji

✓ Metode

✓ Postupci

✓ Evaluacija

➤ Tehnike planiranja razlikuju se po tome koji od navedenih elemenata predstavlja polazište u planiranju – da li se unapred određuju ciljevi i sadržaji

Šta je predškolski program?

- vezuje se za sintagmu “predškolski uzrast” →razvojni period u detinjstvu koji završava polaskom u osnovnu školu
- ne precizira se kada počinje ali se ističe značaj psihofizičkih promena koje se dešavaju i omogućuju detetu ulazak u obavezni sistem školovanja
- istraživanja: postoje i deluju ometajući faktori na sticanje iskustva i razvijanje bazičnih sposobnosti
- koncipirani brojni sredinski programi, eksperimentalni programi za rano obrazovanje(ujednačavanje polaznih osnova za učenje i razvoj dece)

➤ Prvo značenje pojma “ predškolski “ – godinu dana pre polaska u školu

- ✓ KENTAKI : poštuje se dostignuti nivo kognitivnog, govornog i socio-emocionalnog razvoja → u PP uključuju se deca sa 5 i /ili 6 godina → polaze u školu kada su razvojno spremni
- ✓ ZAPADNA EVROPA I AMERIKA: poštuje se kalendarski uzrast → postoje razlike
- ✓ EU- Velika Britanija, Holandija, Malta -5 god.
- ✓ Austrija, Belgija, Kipar, češka , Francuska, Nemačka, Grčka, Mađarska, Island, Italija, Luksemburg, Norveška, Slovenija, Španija, Portugal, Slovačka) – 6 god.
- ✓ Finska, Švedska, Bugarska, Poljska, Rumunija i većina baltičkih zemalja- 7 god.
- ✓ Kanada, Australija (izuzev Tasmanije), Japan, Koreja, Hong Kong – 6 godina

- Drugo značenje pojma “ predškolski “ – proširivanje na čitav period – institucionalno vaspitanje i obrazovanje - u nadležnosti MP
- kompenzatorski programi- potrebno osigurati trajniju i intenzivniju obrazovnu intervenciju spuštanje još za oko jednu do dve godine nadole
- trogodišnja deca → polazna osnova je potreba za intenzivnim socio-emocionalnim kontaktom sa senzitivnom odraslom osobom → nekoliko sati dnevno borave u društvu vršnjaka u igrama i aktivnostima koje priprema i usmerava kvalifikovana odrasla osoba prema određenom programu- zemlje EU, Japan, Novi Zeland, Koreja

- Treće značenje pojma “ predškolski “ – proširivanje na period od rođenja deteta (Singapur, od 2. meseca) do polaska u školu → neke zemlje ostvaruju integrisani pristup nege, vaspitanja i obrazovanja od prvih meseci života i tokom prvih godina školovanja kao vid podrške
- zbog svih razlika PP može da predstavlja spisak sadržaja koji će se sa decom izučavati, uz ciljeve, zadatke i metodička uputstva ; pojavljuje se i evaluacija jer se mora proceniti postignuto → time se PP približava ideji kurikuluma

Kurikulum predškolskog vaspitanja

➤ Treba da sadrži :

- vaspitno – obrazovne ciljeve
- sadržaje
- vaspitno – obrazovna iskustva, aktivnosti dece (interakcija dece i vaspitača)
- vaspitno – obrazovne strategije, metode ili organizacija vaspitno – obrazovnog rada
- vremensko utvrđivanje realizacije ciljeva
- navođenje vaspitno – obrazovnih izvora/ sredstava
- povratna informacija, merenje ili dijagnoza u vidu evaluacije (formativne i sumativne)

Polazne osnove

- kada se pod PP ima u vidu V-O rad sa decom u trajanju od dve do tri godine koji nije neposredno usmeren na pripremanje za formalno školovanje, nezaobilazan element programske strukture predstavljaju polazne osnove - sadrže : *predstave o razvoju i učenju deteta, koncepciju predškolske ustanove i vrednosni sistem*
- *PROGRAM TREBA DA PREDSTAVLJA “JEZGRO KURIKULUMA “ razrađeno do onog stepena koji omogućava prilagođavanje svoj raznovrsnosti u tipovima ustanova, stilova rada vaspitača i individualnim razlikama među decom predškolskog uzrasta (Kamenov 1999)*
- velika odgovornost poverena praktičarima koji su usmereni na :
 - ✓ istraživanje sopstvene prakse
 - ✓ kontinuiranu evaluaciju i samoevaluaciju

Programiranje i planiranje vaspitnog rada

- Programiranje jedne aktivnosti- odgovor na pitanja:
 1. Šta će se raditi ? (izbor sadržaja i aktivnosti)
 2. Kako će se raditi ? (izbor načina i metoda rada)
 3. I zašto ?(svrha, cilj ili razlog)
- zvaničan V-O program je zamisao, model koji propisuje šta će se događati; nužno je statičan, uopšten i završen; na sva pitanja daje načelne i uopštene odgovore
- Planiranje –operativna razrada i konkretizacija zvaničnog programa

- Vaspitač je u procesu programiranja kada bira metode, oblike, sredstva rada, selektuje sadržaje koje planira za neki period
- Istovremeno, reflektuje i svoj lični odnos prema zvaničnom programu- konkretizujući zvanične ciljeve i zadatke tumači ih u svetlu sopstvenih stručnih znanja ali i ličnih stavova i vrednosti → dva vaspitača različito tumače jedan isti program, svako na nivou svoje prakse
- *Program – vrsta modela, STRUKTURU ČINE :*
 - *OPŠTE PRETPOSTAVKE*
 - *OPŠTI CILJ ILI CILJEVI PROGRAMA*
 - *KONKRETNI ZADACI*
 - *SADRŽAJI PROGRAMA*
 - *METODE POUČAVANJA*

- iz pretpostavki sledi formulacija opšteg cilja a zatim razrada konkretnih ciljeva (zadataka), izbor sadržaja programa i obrazovnih metoda
- program čini samo jedan od izvora za planiranje rada-uzimaju se i obzir konkretna deca i uslovi u kojima radi
- odnos između elemenata programa nije statičan i jednosmeran :izbor metoda utiče povratno na zadatke
- razlikuju se formalni (zvanični) i neformalni programi→ skriveni kurikulum- skup svih onih pravila ponašanja, odnosa i uloga koji izlaze iz organizacije i načina funkcionisanja škole a ne nalaze se u zvaničnom v-o programu ili deluju suprotno od njegovih ciljeva

- Šta je v-o program i da li je potreban ?
- Ako pod programom podrazumevamo zvanični, formalni program v-o rada (koji donose prosvetne vlasti)jasno je da on nije nužan
- mnogo je važnija filozofija vaspitanja- teorija na kojoj se zasniva : primer “Montesori program”: nigde eksplicitno ne stoji reč “program “ a sve je do detalja razrađeno
- ono što je u Montesori sistemu do detalja razrađeno izostaje u savremenim programima :
 - shvatanje o prirodi deteta i njegovom razvoju(spontani razvoj)
 - osnovna načela i ciljevi vaspitanja(samoaktivnost)

- precizirana uloga vaspitača
- načela za organizaciju sredine (priređena sredina)
- metodski principi (individualni pristup u intelektualnom vaspitanju ali grupna pravila i grupni rad u sferi socijalnog i emocionalnog razvoja)
- Zaključak : vaspitni program predstavlja prevod jedne teorije vaspitanja → u osnovi svakog programa stoji eksplicitno ili implicitno cela teorija vaspitanja
- vaspitni program kao termin preuzet je iz škole – poreklo mu je u terminima “ nastavni plan i nastavni program” → implicitno je tu već uključena teorija obrazovanja → osnovna funkcija škole da obrazuje – omogući transmisiju znanja → program predstavlja skup određenih i organizovanih znanja a plan – vremensku organizaciju prenošenja tih sadržaja

- ako pod vaspitnim programom podrazumevamo **praktičnu teoriju vaspitanja – onda je program ne samo potreban nego i nužan**
- i kada ne postoji zvaničan, formalni program vaspitni proces u vrtiću se odvija po nekom “programu” ili zamisli → deca su grupisana na neki način i time su neki odnosi među njima mogući a neki nisu → prostor i oprema takođe postoje i sami po sebi daju mogućnost za neke aktivnosti dece i vaspitača a neke druge onemogućavaju → sve ovo je institucionalni kontekst ili “program institucije” koji uvek postoji i deluje

- program ustanove (skriveni program) ima svoju v-o poruku koja može biti različita pa i suprotna onoj koju zvanični program želi da ostvari
- ukoliko se zvanični program ne bavi pitanjima konteksta u kome će se vaspitni proces odvijati utoliko su veće mogućnosti da deluju dva različita programa → rezultat : zvanični program se ne ostvaruje
- zvanični program ima šanse da “deluje” samo ukoliko je to i program vaspitača; tek ukoliko ga vaspitači prihvate , postaje i stvarno program vaspitno – obrazovnog rada
- Stenhaus(engl.pedagog): *program / kurikulum je pokušaj da se iznesu suštinski principi i odlike jednog obrazovnog predloga na takav način da on bude podložen kritičkom preispitivanju i efikasnom prevođenju u praksu*

➤ treba da sadrži :

A) u odnosu na planiranje:

1. principe na osnovu kojih će se vršiti izbor sadržaja(šta će se učiti i čemu će se podučavati)
2. principe na osnovu kojih će se razvijati strategija podučavanja (kako će se učiti i podučavati)
3. principe na osnovu kojih će se odlučivati o redosledu učenja (podučavanja)
4. principe na osnovu kojih će se ustanovljavati moći i slabosti dece i na osnovu kojih će se opšti principi diferencirano primenjivati tako da zadovolje individualne razlike

B) u odnosu na EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE:

1. principe na osnovu kojih će se ispitivati i vrednovati progres dece
2. principe na osnovu kojih će se ispitivati i vrednovati progres vaspitača
3. uputstvo o mogućnosti primene programa u različitim uslovima
4. podatke o varijabilnosti efekata u različitim sredinama i kod različite dece

C) KAO OBRAZLOŽENJE :

1. formulaciju intencija ili cilja programa koja je podložna kritičkoj proveru

- program treba da čini specifikaciju ili izvod jedne koherentne teorije vaspitanja i obrazovanja
- Tri pristupa u izradi programa :
 - a) Obrazovanje kao transmisija – program je uređeni skup sadržaja
 - b) Kao sredstvo za ostvarivanje određenih ishoda- polazi se od formulisanih zadataka
 - c) Kao proces koga određuju “principi postupanja”- strategije učenja i podučavanja a ne sadržaji ili produkti → najbliži predškolskom vaspitanju i obrazovanju

Zaključak o programiranju i planiranju vaspitnog rada:

- *Vaspitač radi u konkretnim uslovima i sa određenom grupom dece i u tim uslovima i sa tom decom realizuje program*
- *Planira šta će, kada i kako da radi , vrši selekciju i menja zadati program u skladu sa uslovima, mogućnostima dece i sopstvenim razumevanjem programa*
- *Samo planiranje je uslovljeno INSTITUCIONALNIM KONTEKSTOM , s jedne strane i IMPLICITNOM PEDAGOGIJOM VASPITAČA, s druge strane→zato se ono što vaspitač radi ne može opisati samo kao vremensko raspoređivanje gradiva: on ponovo stvara program i to program sopstvenog rada→pogodniji termin je PROGRAMIRANJE*